

Blanka svärd och argsinta små demoner

Högklassig japansk konst

JAPAN ÄR fantastiskt. Fortfarande på 200-talet e Kr befann sig landet i stort sett på stenåldersnivå, men bara några hundra år senare hade man utvecklat en högtstående, förfinad kultur. Man gjorde det genom att ta över buddismen såväl direkt från Kina som via Korsika, och därmed också kinesisk skrift och kultur. Visserligen lätade man mycket, men det omvandlades och assimilerades till något särpräglat japanskt.

Helt utifrån egna förutsättningar utvecklades under 1100-talet ett feodalt system, som visar upp särregna överensstämmelser med det samtida västeuropeiska, utan att några som helst samband existerade dem emellan.

Feodalväsendet, shogunate, blev mycket långvarigt i Japan, och krigarklassen, daimyo och samurajerna, skulle sätta djupa spår i kultur, mentalitet och värderingar.

Märkligt nog var det medlemmar ur denna klass som kring mitten av 1800-talet gick i spetsen för en genomgripande förändring och modernisering av landet.

Den raskt genomförda industrialiseringen hade som förutsättning en urgammal, högt driven hantverksskicklighet, framför allt på metallurgins område, samt att krigarklassen sedan länge var van att samarbeta med köpmän och "industri"-företagare.

För närvarande och fram till den 9 december visas på Ostasiatiska museet en vandringsutställning från Tokyo Fuji Art Museum. Det är en helt underbar utställning, där den intresserade besökaren kan njuta av ett kräset urval föremål, representerande olika grenar av japansk konst: målningar, träsnitt, lackarbeten och vapen.

Två svärd

Till varje samurajs utrustning hörde två svärd, ett längre, katana, och ett kortare, wakizashi. De smiddes av minst två sorters stål med olika kolhalt, veks och smidtes ihop minst trettio gånger. Eftersom eggan hade annan hårdhet än svärtsryggen, fick klingen vid härden automatiskt den rörnämnd ljust båjda formen.

Andra konsthantverkare tillverkade alla de detaljer som ingick i svärdet, framstil tsuba, parerplåten i stål eller brons, ofta med sparsam-

KONST

Japanska konstschatte från Tokyo Ostasiatiska museet

ma inläggningar av guld. En vacker tsuba hörde till de högst värderade konstföremålen. Eftersom svärdet hade så stort symbolvärde och tillmättes nästan gudomliga egenskaper, var det viktigt att det gavs så stor skönhet som möjligt.

Aven rustningarna var naturligtvis konsthantverk av högsta klass, med rik utsmyckning. Bland de utställda föremålen på Ostasiatiska museet märks några hjälmar, vilka som prydnad har ett litet demonskikt, som förmodligen skulle verka skräckmande på fienden. Må den daimyo som en gång ägt hjälmen förlata en, men hos en modern västerländsk betraktare för de snarast tanken till lilla My, liten och argsint ...

Till krigarklassens ideal hörde förvisso inte bara att vara en fulländad ryttare och svärdfaktare. Gentlemanidealiet var pafallande civiliserat. En samurai uppförades också till att vara en god kalligraf, att med penseln schungfullt kunna skriva både den kinesiska skriften och det japanska stavelsealfabetet hiragana — och att kunna skriva lyrik.

Till de fint bildade krigarnas utrustning hörde utsökta skrivaskar, innehållande rivsten för tuschet, liten vattenkanna och penslar. Bland de vackraste föremålen på utställningen är några sådana skrivaskar från 1300–1500-talen, utförda i lackteknik, liksom några låga skrivbord.

Nya tekniker

Konsten att arbeta i lack, den steinande saften från lacktradet som penslades på ett föremål i trä eller metall, kom naturligtvis från Kina, men i Japan utformade man andra tekniker.

Särskilt omtyckt var den så kallade maki-e-tekniken, då man lade in bladguld eller pudrade guldpulver över lacket, varefter det täcktes med flera lager farglös lack. Eftersom den japanska praktiken inte har några flickor, bar man med sig mindre tillhörigheter, bland annat medicin, i sarskjilda små dosor, furo, som med en snodd fästes vid skarpet. Aven de är för det mestta utförda i lackteknik.

Vindguden Fujin. Färg på papper från Edo-perioden. Utställningen på Ostasiatiska museet är ett kräset urval föremål ur olika grenar av den japanska konsten: målningar, träsnitt, lackarbeten och vapen.

Ingenstans har träsnittskonsten och färgtryckstekniken nått samma höjd som i Japan, särskilt under Tokugawaperioden (1615–1868). En av de många paradoxerna i samband med Japan är att dess kultur, som var så extremt aristokratisk, samtidigt är den enda i världen som frambragt en högklassig folkkonst, en konst för de verklig breda lagren, vilket nämligen träsnitten var.

For en billig penning kunde de flesta tillhandla sig verk av framstående konstnärer som av förlagshusen spreds i stora upplagor. Den rika träsniitsproduktionen kan sagt ha sitt ursprung i den omvänt populära kabuki-teatern, men också i nöjesvärlden i Edo (Tokyo) och Osaka.

Rollporträtt

Det var stor efterfrågan på porträtt av uppburna skådespelare i öeras mest kända roller, liksom av klädda kurtsianer och brottare. Utöver utvecklades sedanmåleriet, ukijo-e, "skildring av den förgängliga världen", som hela genren kallas. På utställningen är den representerad av tio rollporträtt från början av 1800-talet.

Vid samma tid övergick intresset mer och mer till realistiska landskapskildringar. De oöverträffade mästarna i denna genre var Katsushika Hokusai (1760–1849) och Ando Hiroshige (1797–1858). Mest kända är Hokusais "Trettiosex vyer över Fuji-berget", av vilka fem finns med på utställningen, och Hiroshiges "De femtio tre stationerna vid Tōkaidōvägen" (1833–34) som redan under konstnärens livstid gavs ut i otaliga upplagor.

Något nytt, såväl stilmässigt som tekniskt, var att båda konstnärerna i viss mån tillämpade centralperspektiv och att de flitigt använde sig av blå nyanser i sina tryck; nu hade man tillgång till det från Europa importerade preussiskt blått — tidigare hade man inte känt till någon bra blå tryckfärg.

Gå och se utställningen! Med sitt sparsmakade urval av det förnämsta i japansk tradition kompletterar den Ostasiatiska museets fina ordinarie bestånd.

MICHAEL NURDBERG
Historiker och författare
 till "Den dynamiska medeltiden"
och "Professens folk".

Udställningen pågår till 9/12.